

Trouw,

13 augustus 2010

Er zijn twee categorieën spieken: dom en slim

Tijs van Ruiten en Jacques Dane

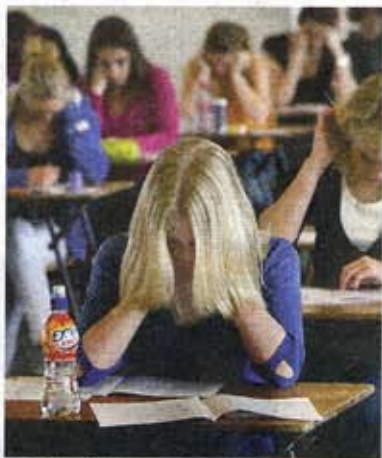
respectievelijk directeur en coördinator collectie & onderzoek van het Nationaal Onderwijsmuseum te Rotterdam

Warenhuis Hema roept scholieren op om spiektips op de website www.spieken.hema.nl te plaatsen. Elke tip wordt beloond met een 'spiekpen': een pen met onzichtbare inkt, die alleen met een uv-lampje te lezen is. Een ludieke actie, zegt Hema; schandalig en immoreel, aldus bezorgde stemmen uit de onderwijswereld.

Etymologisch gezien houdt spieken verband met 'spekken': mager vlees met spek larderen om het meer te laten lijken dan het is. Het is met andermans veren pronken, schreef filosoof Cornelis Verhoeven in zijn Tractaat over het spieken (1980). Daarin veegde hij de vloer aan met mensen die spieken als een vorm van sport in de schoolbanken beschouwen, of als een spel tussen leerlingen en docenten.

Het ging Verhoeven niet zozeer om de fraude die in spieken en plagiaat plegen besloten ligt; hij zag er niets in het als moreel afkeurenswaardig te kwalificeren. De filosoof, die als leraar oude talen het onderwijs van binnenuit kende, vond spieken eerder onderwijskundig verwerpelijk. Spieken zou een verachting inhouden voor schoolse kennis en vaardigheden. Een samenleving waarin spieken tot op zekere hoogte gedoogd wordt, gelooft niet in kennis en vaardigheden die van elementair belang zijn voor het leven. Spieken is dan zoiets als het 'even opzoeken' van weetjes die je niet per se nodig hebt voor het leven.

Verhoeven was een serieuze man die een antiek begrip als 'eruditie' aan schoolopleiding koppelde. Een school die uitsluitend opleidt voor het arbeidsproces, levert leerlingen af die hun leven als werkslaaf slijten. Leven is niet alleen dom consumeren en werken, maar ook kritisch na kunnen denken over politiek, ethiek en nog wat zaken waar kennis en vaardigheden voor nodig zijn. Als spieken bedrog is, aldus Verhoeven, dan is het vooral zelfbedrog.

Spiekbriefjes vaak niet nodig

Zijn Tractaat over het spieken is serieus en grondig en niet humoristisch of historisch. Hij zou geen goed woord over hebben gehad voor de spiekwebsite van de Hema. Toch is die site een belangrijk historisch document voor de onderwijsgeschiedenis: leerlingen brengen namelijk nauwgezet in kaart welke vormen van spieken er anno 2010 bestaan.

Er zijn, grof gezegd, twee categorieën spieken: dom en slim. Dom spieken is afkijken bij je buurman of buurvrouw, een schoolboek onder de tafel houden, voorzeggen, met een mobieltje antwoorden ontvangen – kortom: alles waar een luie leerling niets voor hoeft te doen. Slim spieken is het huiswerk onder de knie krijgen door op een minuscuul blaadje de leerstof in een paar leesbare regels of formules samen te vatten. Dit samenvatten is leerzaam en tijdens het proefwerk heeft de leerling het spiekbriefje vaak niet nodig. Er zijn docenten die onder het mom van 'spiekles' hun leerlingen de kunst van het samenvatten bijbrengen.

Had Verhoeven misschien ongelijk met zijn boodschap, dat de school eruditie dient aan te kweken? Natuurlijk niet. Het is van belang dat leerlingen feiten en formules in hun kop stampen en vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn om de samenleving te kunnen begrijpen, te waarderen en om ervan te kunnen genieten.